

HRVATSKI *glasnik*

Godina XVII, broj 51

20. prosinca 2007.

cijena 100 Ft

*Svim čitateljima
Hrvatskoga glasnika
želimo sretan
Božić i blagoslovljenu 2008. godinu*

Foto: Timea Horvat

Komentar

Zašto je crni kos naučio pjesmu sjenica?

Da se nije sa mnom dogodilo, rekao bih da je riječ o nekoj izmišljotini!

U subotu krenuo sam na neku međunarodnu likovnu izložbu, gdje su govornici istakli kako svi oni govore istim jezikom! No, sve o svemu, vrijeme je bilo ugodno, iako bi ono po nepropisanom pravilu, 8. prosinca moglo biti i kruto, hladno, zubato i bezdušno. Ipak, tog je dana bilo lijepo i toplo vrijeme koje nisu samo u svojim prognozama i izvješćima zabilježili jedino meteorolozi, već i obični građani. Dakle, red bi bilo da se vratim svom ugodnom i nevjerojatnom doživljaju, naime, pojavile su se sićušne sjenice koje, eto, sada poslije povratka u toplije krajeve ptica pjevica, ili selica, one caruju i vladaju ovim napuštenim prostorima. Pjesma im je jednostavna, istovremeno opojna, kao miris proljetnog cvijeća. Ona se razliježe skroz, gdje ptičice udare svoj tabor, uvijek računajući na hranu ljudi, bila to slanina, koju smo poslije svinjokolje rezali i vezali još kao djeca na drveće, odnosno, vještiji su hranili i na drugi način ove naše drage zimske ptice, šarene, sićušne, plave i žučkaste, uvijek vješte, koje uza svoj crvutak traže neko sjemenje na drveću, ili možda otkriju tamo neki kukac koji krova zimski san čeka da na proljeće izađe iz svoje čahure i da se dalje plodi i množi. Ali im ptičji kljunići kažu "ne", nećeš dalje! A ja tu umjesto da vam ispričam svoj pravi doživljaj, uzduž i poprijeko pričam o možda bezvrijednim stvarima, te nikako da kažem kako me je popratila pjesma sjenica u malom parku grada N koji mi je mio i drag, i sve lijepo što se u njemu zbiva i dogodi. Budući da su moji mali izvođači bili raspjevani upravo u sutonu, oko 17 sati, i ne mogu se primijetiti u krošnji drveća, otkuda se razliježe njihova tiha i živa pjesma, privlačna i slatka, ja, zapravo, nisam primijetio nijednu ptičicu dragu na grančicama. No po j je postao na grani jedne lipe sve jači i jači... „Tko to tamo pjeva?“ pomislio sam na stari slogan i zapazio nikog drugog no crna kosa! Bome, on je odvažno fićukao, pjevao i prebira glasom čas jače, čas tiše... a njegova je pjesma zvučala poput drugih sjenica, ako se ne varam, nešto možda i jače i odvažnije. Pjevao je ustrajno, kao prava Božja ptica koja je sposobna jer je inteligentna, a zna se da su njezini preci nekoć živjeli u šumarcima te da su se s vremenom doseli u grad, gdje su se adaptirali novoj sredini. Nemojmo se za nju bojati jer nikada nije bila, i sudeći po svemu, neće ni biti izgubljena!

No ja, vjerujte mi, nikada ne bih pomislio da je crni kos toliko inteligentan i da toliko brzo uči, tj. da njegova „edukacija“ za svega nekoliko mjeseci može ga osposobiti za oponašanje pjesme sjenica, koje su nam netom pristigle. Naravno, nemam povratnih informacija o tome što o njegovu pjevu sjenice uopće misle.

Đuro Franković

„Glasnikov tjedan“

„Bog se počovječio, da se čovjek može pobožanstveniti“ kaže Sveti Augustin razmišljajući o rođenju Boga čovjeka. Bog, mali Božić, dijete kojega se ne plašimo, koje nije veće od nas, koje uzimamo u naručje. Polnočka, zornica i poldanjica. Tri božićne mise. Kod polnočke i zornice čita se izvještaj o događaju Božića s njegovim povijesnim određenjem: u one dane izađe naredba cara Augusta da se provede popis svega svijeta. Kod zornice je naglasak na evandeoskom izvještaju o naviještanju pastirima, a kod poldanjice je proglas evanđelja Sv. Ivana: u početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše u Boga, i ta Riječ bijaše Bog... I Riječ tijelom postade i nastani se među nama! Vrijeme iščekivanja je iza nas, upalili smo sve četiri adventske svijeće i u njihovu plamenu ugledasmo Boga Spasitelja. On nas, kršćane, daruje samim sobom, jer zbog nas se utjelovio Bog u tijelu Isusa Krista, „radi nas ljudi i radi našega spasenja siđe s nebesa i utjelovi se“. Daruje nas životom. Kristovo rođenje je neprocjenjivi dar za svakoga kršćanina, on je uzor savršene žrtve, savršenog darivanja života za drugoga. Isus nas okuplja i danas, na pragu trećega tisućljeća, oko stola, oko kojega se

tako rijetko okupljamo. Stol još uvijek obiluje njegovim darovima. Darovima mira i spokoja. Uspijevamo se opustiti i sjesti na trenutak, zamisliti se i ispraviti naše pogreške i stranputice: preispitati još jednom sami sebe. Božić i božićni tjedan, blagdani Sv. Stjepana, Sv. Ivana, Nevine dječice, Stara godina obiluju pučkim običajima kojima smo bogati i mi, Hrvati. Blagoslov vina

na Ivanje, šibanje, čestitarski ophodi, blagoslov kuće i stana. Sve da nam novo ljeto donese plodove u naše domove. Počinje još jedna nova godina, rođenjem maloga Božića, skidamo stari i navlačimo novi kaput dana, mjeseci. I oni koji ne vjeruju, ovih dana vjeruju, kite zelenu grančicu bora, jedu posnu hranu na Badnjak, a na Božić okupljaju obitelj, rođake i prijatelje. To nam je danas potrebno više nego ikada prije, biti zajedno. Potrebna je obitelj kao oslonac na putu, kojim pratimo maloga Božića. Dragi čitatelju, u ime uredništva Hrvatskoga glasnika ovim Ti mislim i riječima čestitam Božić i sretnu, mirom i zdravljem bogatu nastupajuću kalendarsku godinu.

Branka Pavić-Blažetin

Zvonko Bogdan s dva tamburaša svog orkestra na Božićnom koncertu u Baji

**Čitajte i širite
Hrvatski glasnik!**

Aktualno

Prošireno članstvo Mješovitog odbora za suradnju Međimurske županije s pomurskim Hrvatima

U čakovečkoj Dvorani „Zrinski“ 3. prosinca održana je 24. sjednica Mješovitog odbora za suradnju Međimurske županije s pomurskim Hrvatima, na kojoj je prošireno članstvo Odbora. Imenovani su novi članovi iz Međimurske županije, iz mađarskog Pomurja te iz Slovenije.

Odlukom poglavarstva Međimurske županije osnovan je Mješoviti odbor za suradnju Međimurske županije s pomurskim Hrvatima, čije stručne i administrativne poslove će obavljati Ured župana Međimurske županije – Odsjek za europske integracije. U spomenuti odbor imenovani su: Marijan Varga, za predsjednika, te načelnici pograničnih općina, i to Josip Grivec (Donji Vidovec), Blaženka Zvošec (Kotoriba), Marija Frančić (Sveta Marija), Mario Moharić (Goričan), Dragutin Glavina (Prelog), Rudolf Klennert (Mursko Središće), Josip Lepen (Podturen), Branko Resman (Štrigova), Franjo Makovec (Sveti Martin na Muri), Ivan Hajdarović (Dekanovec), Dragutin Lisjak (Domašinec). U radu Odbora sudjeluje i osam članova iz Pomurja: dr. Kristina Šurdi, Stjepan Tišler, Marija Vargović, Lajoš Vlašić, Stjepan Vuk, Ana Kovač, Vilim Lukač i Bernadeta Blažetin, te četiri člana iz Slovenije: Đanino Kutnjak, Boris Pintar, Davor Dolenčić i Zlatko Jalšovec.

Nakon pozdravnih riječi predsjednika Odbora Marjana Varge župan Međimurske županije Josip Posavec uručio je Rješenja novim članovima i naglasio značenje proširenja Odbora, koji će od tog trenutka postati trilateralno tijelo dobivajući time nove opsege suradnje. Proširivanjem članstva iz Slovenije s pograničnog područja, otvara se još veći prostor suradnje, zajedničkog razmišljanja te širenja hrvatske riječi. Međimurska županija već od tog momenta želi pomoći predstavnicima iz Lendave u učenju hrvatskoga jezika sa sufinanciranjem učitelja.

Novi članovi iz Lendave predstavili su hrvatsku zajednicu grada, u kojem živi oko tisuću Hrvata, i Hrvatsko kulturno društvo koje se brine za očuvanje hrvatskoga jezika i običaja. Hrvati u Sloveniji bore se da budu priznati kao nacionalna manjina. U njihovim težnjama ubuduće želi pomoći i Mješoviti odbor. Slijedio je pregled aktivnosti Odbora u 2007. g., o čemu je nazočne izvjestio predsjednik. Odbor je u 2007. g. održao četiri sjednice: 16. veljače u Čakovcu, 22. svibnja u Kaniži, kada su se upoznali s položajem pomurskih Hrvata te uredom počasnoga konzulata Republike Hrvatske. Treća sjednica održana je u Prelogu, koja se odvijala u duhu upoznavanja turističkih mogućnosti grada i rijeke Drave s posjetom hidrocentrali i rafitingom, te narečena sjednica u Čakovcu.

U rujnu predsjednik se sio s parlamentarnim zastupnikom Mátyásem Eörsiem, koji se interesirao za prekograničnu suradnju.

Članovi Mješovitog odbora

Jednako tako nazočio je na gospodarskoj konferenciji u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár) i sreo se s predstavnicima grada Pečuha na kojima se raspravljalo o prekograničnim povezivanjima.

U sklopu suradnje pomurska i donjomeđimurska naselja sudjelovala su u zajedničkom projektu «Mreža Inno Mur@». Projekt je omogućio izobrazbuprojekt-menadžera. Diplome su uručene u Mlinarcima u studenome, a u Hrvatskoj će se predati tijekom prosinca. Načelnik Mlinaraca Stjepan Vuk skrenuo je pozornost na okončanje projekta negdje u ožujku iduće godine, a dotada će još biti održani work-shopovi na kojima bi sudionici seminara svakako morali biti nazočni radi pisanja budućih projekata. Inače, u okviru projekta izašlo je prvo izdanje webnovina na tri jezika (na mađarskom, hrvatskom i engleskom).

Odbor početkom iduće godine želi izdati Bilten u kojem će se svaka općina s informativnim podacima ukratko predstaviti, telefonskim brojevima i osobama poveznicama, te će svaka od njih naznačiti svoj godišnji program i priredbe. Materijale treba dostaviti do 15. siječnja. Župan Međimurske županije posjetit će nadležno ministarstvo u Sloveniji i obavijestiti ih o uključenju lendavskih Hrvata u suradnju, a posjetit će i predsjednika Skupštine Zalske županije radi razmjene informacija.

Cilj je Odbora da suradnja Hrvata iz triju država bude što razgranatija, da se iskoriste mogućnosti koje nudi Europska unija.

Koncem zasjedanja međimurski župan je pozvao po jednog predstavnika iz Pomurja i Slovenije na svečanu sjednicu Županije te na svečanost Spomen-dana kada se Međimurje odcijepilo od Mađarske

Beta

KOLJNOF, KERESTUR – Ugarska vrijeda sliži schengenskoj zoni, a to će zlamenovati od 21. decembra, petka, i slobodno kretanje državljanov med Austrijom, Slovačkom i Slovenijom. Oko toga povijesnoga dana u mnogi naši seli će biti susjedovanje, skromna proslava. I u Koljnofu planiraju skupni program sa susjedi u Keresturu, kamo će se pišice ganuti školari i svi zainteresirani da bi potrošili jedno zajedničko dopodne „na spomin“ hatara, rampe i kontrole.

PETROVO SELO – Na jugu Gradišća će se 20. decembra, četvrtak, u 10 uri predati ona spomin-klup na hataru prema Šerešlaku ku je ponudila peštanska firma za dan stupljenja schengenskoj zoni. Klup „Hello, susjed“ će se postaviti samo na tri mjesti, jedna će gledati u Slovačku, druga u Sloveniju, a za treću su vlasnici zamolili petrovisku općinu. Kako je rekao liktar sela Mikloš Kohut, klup će se postaviti polag takove ceste ka jur zdavno nij hasnovana, ali će se na njoj u budućnosti prvenstveno povećati pišački, biciklistički promet.

PEČUH – U Hrvatskome klubu Augusta Šenoae 12. prosinca predstavio se KLD „Rešetari” iz Rešetara s antologijom, desetom u nizu, pjesništva hrvatskih književnika iz dijaspore i Hrvatske, naslova «Odbljesci kruga». Predstavljanju je sudjelovao Ivan Slišurić, književnik i izbornik Zbornika, Zlatko Aga, predsjednik Općinskog vijeća Rešetari, Ivan de Villa, predsjednik Društva i urednik Zbornika, te Antun Kao, predsjednik Upravnog odbora KLD Rešetari, a domaćin večeri bio je Stjepan Blažetin.

ZAGREB – „Informativna brošura za Hrvate izvan domovine” novoizašlo je izdanje Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija namijenjena pripadnicima hrvatskoga naroda izvan Republike Hrvatske koja sadrži bitne podatke o područjima vezanima za njihov dolazak ili trajniji povratak u domovinu. Brošura također daje pregled različitih odgovora na najčešća postavljena pitanja, a sadrži i pregled elektronskih linkova za svako od 11 tematski specificiranih područja. Dostupna je i na internetskim stranicama Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, na adresi: www.mvpei.hr/hmiu. Uz ministricu Grabar-Kitarović, predstavljanju izdanja Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija također su sudjelovali: pomoćnica ministrice u Upravi za hrvatske manjine, iseljništvo i useljništvo Mirjana Bohanec-Vidović te pomoćnik ministra za inspeksijsko-upravne poslove u Ministarstvu unutarnjih poslova Žarko Katić, pomoćnik ministra za međunarodne gospodarske odnose u Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva Igor Lučić i brojni predstavnici državnih ustanova Republike Hrvatske. U izradi tog izdanja, osim Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, sudjelovala su brojna tijela državne uprave Republike Hrvatske.

ČUNOVO – U organizaciji tamošnjega HKD-a, u činovačkom domu kulture je 15. prosinca organizirano Adventsko popodne čiji je prihod namijenjen u dobrotvorne svrhe, za dječju onkološku kliniku u Bratislavi. Popodne je odlikovalo druženje uz HKD Čunovo, kuhano vino, čaj, kolači, cigansko pečenje, gulaš, masni kruh s lukom, pečeni kostanji, a svi zainteresirani mogli su na licu mjesta na improviziranom sajmu kupiti prigodne božićne poklone za svoje najdraže.

SALANTA – U tamošnjoj rimokatoličkoj crkvi 8. prosinca otvorena je izložba umjetnice Anite Rózsakerti, izložba keramike u znaku došašća. Nakon izložbe u crkvi je održan koncert poznatog sastava Pannónia koji se predstavio s gregorijanskom glazbom.

Intervju

Neobični intervju s dušobrižnikom „vjernih sel”

Tamás Várhelyi: „Srića se onde začme kad drugoga vidimo srićnim, kad drugim moremo radost, veselje darovati!”

Zabilježila: Timea Horvat

Petrovo Selo sve do 1. augustuša ovoga ljeta je imalo privileg da o njegovi vjernici se je brinuo vlašći farnik Ivan Šneller, rodnom iz Hrvatskih Šic. Kad se je raširila vjest da će dosadašnji farnik stupiti u mirovinu, svi smo se splašili, kako će biti nadalje s hrvatskimi mašami, spovidanji, vjeronaukom. Sambotelški biskup András Veres se je u jednom paketu pobrinuo za takozvana vjerna sela na zapadno-ugarskom hataru, s farofom u našem selu, i je simo smjestio Tamása Várhelyia, rodnom iz Sárvára. Mladi gospon je gimnaziju „Lajos Nagy” završio u Sambotelu i bio dijak crikvenoga internata 1991. ljeta. Kako i sam kaže, ta ljeta su mu bila mjerodavna, jer atmosfera internata ga je zapravo pripravila na to da minja svoju dotadašnju želju. Htio je daljnje studirati za zubara, ali žitak gospona Lajosa Pappa u seminariumu bio je pravi putokaz za to da se i drugačije more srićno živiti, i tad se je ozbiljnije začeo razmišljati o dušobrižničtvu, kot o svojemu budućemu zvanju. Božja milost je u njemu tu misao samo pojačala, ovako ga je za maturom put peljao na peštanski Katoličanski fakultet „Péter Pázmány”. Slijedio je šestljetni studij teologije, a uz to se je mladi gospon upisao i na crikveno pravo postgradualno, to još nije završeno. Tamás Várhelyi je bio u Sambotelu posvećen za gospona 2001. ljeta i kot kapelan je od 1. augustuša začeo djelati u Jegersegu. U 2005. ljetu postao je farnik ugarskoga naselja Gellénháze i bio je zadužen za dušobrižništvo pet naselj. Po novom planu crikvene županije ovoletjošnji augustuš mu je dodilio novi izazov s dušobrižničtvom šest sel: Pornove, Hrvatskih Šic, Keresteša, Gornjega Četara, Narde i Petrovoga Sela. Njegovo djelo u Petrovom Selu pomažu Ivan Šneller i nedavno iz Austrije domom doseljeni petrovski farnik Raffael Krammer, a u Kerestešu i Gornjem Četaru tamošnji farnik u mirovini Alajos Szabó. S Tamásom Várhelyiem sam se našla u adventskom pripravljanju na petrovskom farofu. Pitanjev nije bilo, nek prošnje. Neka se kaže prvo mišljenje na riči ke sam za ovu priliku skupasabrala u svezi s dušobrižničtvom ter najvećimi svetki u našoj vjeri i u naši srci...

Advent – to je poželjno vrime čekanja, ali ov veselja pun čas projde danas u nekakov nepotriban sjaj. U onom starom vrimenu ovo je bilo dob za pokoru, post. U naši srci mora zavladati štimung pripreme, čekanja ter se svisno moramo pripravljati na doček

Pred petrovskim farofom

Spasitelja. Spoznajuć u tom da to nije svetak prvenstveno za kupčac dara pod kriskindlom, nek za narodjenje Jezuša. Advent i Božić u kršćanskom žitku ima svoju ulogu, značenje. U adventu nad nami je da s malimi dobrimi čini, molitvami, zornicami si spravljamo kinče. Ovde u Petrovom Selu smo postavili pred kulturnim domom betlehemsku štalicu, a u jaslice nosu dica slamice svezane zlatnom pantljikom ke zlamenuju da su nešto dobrog učinili. Nježnost naših dobrih činova neka primi maloga Jezuša ki se pašći med nas.

Dušobrižništvo – Morebit to je gospodin Ivan Šneller najlipše rekao: gdo je farnik jednoga sela, ta mora služiti selo. Jedan dušobrižnik je za ovde živće ljude, mora djelati za nje, ne kot negda kad je mjesni farnik bio i neki manji gospodin u selu. I Jezuš je došao med ljude služiti, i gosponu je najveća zadaća služba iako svakomu po volji ne moremo djelati, to nam nije ni dužnost. Jedino se dobromu Bogu moramo viditi, dopadati.

Familije – Sad je doba u koj familije imaju najveć zadać. Veselim se da u Petrovom Selu postoju takove familije kade je i već dice. To je pravo peldodavanje, ali i u prošlosti su, posebno na selu, imali velike obitelji i svako je dite pošteno odraslo. I danas je to moguće. Moramo ove familije skupadržati, zato u našoj županiji Crikva i većputi organizira duševne dane i mi je batrimo da projdu i u toj zajednici moru se jačati, razgovarati o problemi, minjati iskustav, skupno moliti.

Gradnja, polipšavanje crikav – U Petrovom Selu, ali i u svi drugi mjesti su crikve lipo uredjene. Ovako farnik more biti farnik, a ne privatnik za gradjenje, ne da sazida kamenu crikvu, a u međjuvrimenu crikva dušov se

*Kapela sv. Štefana
u Petrovom Selu*

*Novi dušobrižnik s donedavnim petroviskim
farnikom Ivanom Šnellerom*

isprazni. Vjernici moraju čuti da je Božji dom njev, skupa sa crikvenimi tanači čuda što moremo nariktati. U planu nam je da u petrovskoj kapeli napravimo zvučnu tehniku, kad dica štu pri maši, da se to bolje čuje. Na protuliće, u suradnji s mjesnom samoupravom, bi htili polipšati trg pred farofom. U Pornovi teče unutarnja obnova crikve, kot i u Kerestešu. U Hrvatskih Šica je u tijeku moderniziranje struje u crikvi, ali vekše zadaće nigdir nimamo.

Hodočašće – Nedavno smo bili na shodišću u Rábakethelyu, na tom mjestu kade su farnika Jánosa Brennera prije 50 ljet brutalno ubili. Subotu 15. decembra, je bila završna maša u samboteljskoj katedrali u njegov spomin i o njegovom žitku je napravljen mjuzikl, to smo pogledali s dicom. Hodočašće pišice? Vik sam mogao reći da sam zadnji put šetao onda kad sam se začeo učiti hodanje. Ja sam već učan k autu, i rado se vozim i ovako se pišice teže gibljem, ali znam da je jako važno da dušobrižnik bude u kondiciji da najpr hodi s dobrom peldom. Selo potrebuje svojega farnika ne samo danas nek i sutra i za deset ljet. Naša je dužnost da se ne zanemarimo ni u mladi ljeti i da ostanemo zdravi i za dojuča ljeta. U Celju još nisam bio pišice, čudami su mi već rekli da kakov je to veliki i lip doživljaj, i kot znamo, ta hodočašća imaju svenek i duševno napunjenje. Vidit ćemo, morebit jednoč se i ja ganem...

Hrvatski jezik – Po hrvatski se učim kod direktorice petroviske škole Edite Horvat-Pauković, taječno jedanput imam ure. To mi je potrebnio da malo razumim, malo se pominam po hrvatski, i za to sam spreman na sve compromise. Meni je važnije da vjerski žitak nepačeno ide dalje, nek da bi rekao da mi stvara probleme po hrvatski maša, spovidanje ali molitva. Gdo kako se je naučio

moliti, jačiti, to neka hasnuje. Ako je to na hrvatskom jeziku, to tribi i dalje nositi, čuvati, gajiti. To sve ukupno je stoljeća dugo zadržalo Hrvate, Nimce u ovom kraju. Pravoda ću se za to i pobrinuti da u tom spasenju, sačuvanju tih vridnosti i ja im budem partner. Iz nimškoga jezika imam jezični ispit, ufam se da ću se jednoč moći i po hrvatski pominati s ljudi. Dušobrižniku je u dužnosti upoznavanje jezika, kulture, molitve, svakidašnjice ovde živećih ljudi. Lipa gesta je ako mi se gdo poklone po hrvatski sa „Hvaljen budi Jezuš Kristuš“, već me i to ne zbnjuje, pak i znam se najzad poklonuti.

Politika – U prošlosti, bivši režim je često hasnovao slogen „Crikva neka ne politizira“. Ako su interesi toga režima tako htli, i u to vrime su vandali biškupske okružnice, ke je bilo obavezno preštati na maša, a funkcionari su kontrolirali je li to tako bilo po propisu, a s tim su tirali i samu Crikvu u politiziranje. Danas je, nažalost, situacija takova da ako se pojedinim krugom ne vidi to što kaže Crikva, onda to velu da bi bolje bilo ako Crikva ne bi politizirala. Ako pak tim istim stoji u interesu, onda zahtijevaju da Crikva veljek da svoju izjavu. I Crikva živi u svitu ter iz svita, čudakrat je politiziranje sa strane Crikve krivo protumačeno iako ona ima tu dužnost i pravo da zdigne svoj glas za ljudske vridnosti, ide li to za familije, za obranu dice ali za društvenu pravdu. Danas različite stranke (partije) nosu na vlačici zastava ljudske i Božje vridnosti. Pravoda Crikva ne more reći: glasajte na ovu ili na drugu partiju; ali more reći ljudem: podupirajte takove partije ke naše vridnosti poštuju. Crikva je kot stalna gora, a partije su kot ptice, negda se zblizavaju, negda odletu od briga. I Jezuš je sudio grihu, a grišnika je pomagao ako se ta pokajao za svoje grihe. I Jezuš je politizirao na svoj način, npr. kad je iz Božjega doma

istirao trgovce. Tim hoću reći da se Crikva mora u pojedini slučajji javiti kad ide za vridnost ter moral, i potrebnio je da obrne pažnju vjernikom ali da kaže primjer, što je kvarno, ločesto, a što je dobro i peldodavno u žitku.

Vjera – Zahvaljujući farniku Ivanu Šnelleru i prethodnim gosponom ovde u Petrovom Selu, moram reći da me je primila ozbiljna, u vjeri utemeljena zajednica. Ovde je vjera živa, i to je jako dobra stvar jer čudaputi samo govorimo o toj vjeri, a to bi bilo najvažnije da to bude napunjeno sa životom. Ne da samo povidamo svoje molitve nek da u Božjoj blizini preživimo našu svakidašnjicu, nedilje i naše svetke. Ja to vidim i u ostali seli, u drugi zajednica da uprav tako živi vjera, da je želja velika za vjerom. Vjerojatno to dojde od većdesetljetošnje zaprtosti jer tako vidim da vjera i jezik (nimški i hrvatski) su peldodavno sačuvali, skupadržali ovde živeće ljude i njim je to bilo svetak ako su mogli skupa moliti, jačiti, hasnovati svoj materinski jezik u crikvi. Većputi sam rekao i na sjednici Crikvenoga tanača, neka od mene nigdor ne očekuje da ću ja prikdati dici vjeru ili hrvatski jezik, to je zadaća starine. Ne nek ovde, nek svagdir na cijelom svitu. Ono što dite doma vidi, to će dalje nositi, i na ti fundamenat će sazidati svoju budućnost. Ja sam na tom da se dica pominaju, molu po hrvatski, svaki vjeronauk začememo s hrvatskom molitvom i završimo ugarskom molitvom.

Vjeronauk: – Jako je dobro viditi petrovisku dicu, a i dicu u drugi naselji, jer ova dica još imaju u sebi ono nešto što jur fali iz mališanov ki odrastu u varošu. Zahvaljujući odgoju, maloj zajednici, njeve vridnosti su još prave, očividno se brinu za nje i roditelji. Oni, kot i farniki, moraju stalno moliti za to da to tako i nadalje ostane. U ovi seli imamo dvi osnovne škole, ovde u Petrovom Selu i u Gornjem Četaru. U Petrovom Selu od 1. do 8. razreda ja držim vjeronauk, taječno jednu uru. U spomenutoj školi svi, točno sto školarov je upisano na vjeronauk. U četarskoj školi podučava vjeroučitelj, tamo ne pohadjaju svi školarji vjeronauk. Iako se rjedje najdem s tom dicom, u nedilju ali po svaki dan se vidimo pri maši. Petroviska dica redovno idu na probe ministrantov u subotu, ali to neka bude zasluga Boga. Njega moraju rado imati, i ako tu dicu moremo dopeljati u Božju blizinu, onda smo jur nešto napravili za nje.

Božićna poruka – Srića se onde začme kad drugoga vidimo srićnim, kad drugim moremo radost, veselje darovati. Moramo se truditi da svakim danom našega žitka ostvarimo ono što je nam donesao Jezuš i na temelju čega svečujemo Božić. Ako to uspijemo, onda se moremo ufati u tom da ako se mi narodimo na drugi svit, tamo će i nas primiti njezne ruke. Blage ruke Jezuš!

Adventsko pripremanje u Pomurju

Hrvati su uvijek bili vrlo pobožan narod, to se može zapaziti i danas u hrvatskim selima. Crkve su češće posjećivane nego drugdje. Nadolazeći Božić velik je događaj i među pomurskim Hrvatima. Osim što se pripremaju u obitelji, već se u svakom naselju organiziraju zajedničke pripreme.

Običaj izrade adventskih vijenaca potpuno se udomaćio i među našim Hrvatima.

Očekivanje jednog od najvećih kršćanskih blagdana uzbuđuje sve naraštaje i svatko, prikladno svojoj dobi, na svoj način se priprema. Umirovljenici s molitvom i odlaženjem na zornicu, sredovječne osobe aktivnim pripremama, ukrašavanjem, pečenjem kolača, a djeca na svoj način: sitnim iznenađenjima, pjesmicama, programima.

U te pripreme uključile su se i manjinske samouprave koje su pokušale unijeti hrvatske značajke božićnih običaja.

Kaniška Hrvatska manjinska samouprava prije pet godina prvi put se povezala s čakovečkom Gospodarskom školom i organizirala prikaz radova cvjećara iz te međimurske ustanove. Otada redovito svake godine priređuje se mali sajam njihovih radova. Ove godine skupina iz Hrvatske stigla je upravo pred prvom adventskom nedjeljom, 30. studenoga.

Ravnatelj čakovečke ustanove Vladimir Masten rado prihvaća poziv kaniških Hrvata jer, kako kaže, uvijek su jako cijenjeni njihovi adventski i božićni aranžmani. Profesorica Karmela Radašević s učenicama je prikazala nove trendove ukrašavanja u kojem prevladava zelena boja s prirodnim ukrasima.

Također 30. studenoga, u **Keresturu** i **Fičehazu** izrađivani su adventski vijenci u organizaciji vjerske zajednice, doma kulture i manjinske samouprave. Mještani naselja su zajedno izradili božićne ukrase, koje je sutradan posvetio mjesni župnik Robert Pogar na misnome slavlju.

Serdahelska Hrvatska manjinska samouprava također je priredila adventsku radionicu s pomoću svojih prijatelja iz Draškoveca.

Manjinska samouprava vrlo dobro surađuje s draškovečkom osnovnom školom. Posredstvom ravnateljice Margite Mirić u adventskim pripremama pomogla je i Snježana Turk, koja vrlo spretno izrađuje božićne aranžmane i vrlo rado je prihvatila poziv u Serdahel.

Prvoga prosinca u domu kulture okupila su se djeca spretnih ruku, srednjoškolci, studenti, odrasli i umirovljenici da jedan drugom pokažu na koji se način može uljepšati božićni blagdan, a stariji mještani pričali su o tome kako se nekoć slavilo u znatno skromnijim uvjetima. Dok je Snježana neprestano prikazivala razne oblike ukrasa, od visećih do okruglih ili u staklenim čašama, Jelica Gujaš je odala recept božanstvenih i prekrasnih božićnih medenjaka. Svatko je mogao isprobati njihovo ukrašavanje bijelom pjenom.

Umirovljene učiteljice pobrinule su se da bude i rukom izrađenih čestitaka, sašivenih od zlatnih niti, a u izradi papirnih lampiona pomagala je učiteljica Pintarić. Bilo je i domaćih salombombona, koji su se izrađivali kod kuće. Moglo se čuti od starijih što se nekada stavljalo pod bor, ponegdje je bila samo naranča ili jabuka, te da je najveće veselje bilo koturati se po slami unesenu u kuću na Badnjak.

Osim adventskih priprema, u svakom će se selu prirediti božićni koncert ili žive jaslice u sudjelovanju djece i mjesnih zborova.

Beta

ANDZABEG – I u ovome naselju, gradu nedaleko od Budimpešte, žive Hrvati, koji su još u 19. st. prihvatili nametnuti etnik Rac (množina Racovi). O njima se brine Hrvatska manjinska samouprava na čelu s Dubravkom Kubatov. Kako je izjavila za pečuški radio Dubravka Kubatov, od prošle godine uz pomoć gradske televizije Hrvatska samouprava grada Andzabega snima materijale i razgovore sa starijim stanovnicima, izvornim govornicima, koji imaju što za reći. Životne su to priče koje oslikavaju vrijeme, jezik i običaje tamošnjih rackih Hrvata kroz stoljeća. Radi se zapravo jedna kartoteka koja će imati ne malu vrijednost u godinama koje su pred nama. Hrvatska samouprava pogledala je koliko ondje ima Hrvata i nastoji raditi na jačanju nacionalne samobitnosti i njihovu okupljanju. Organizira se svake godine tradicionalni Racki bal, tako će sljedeći biti 19. siječnja 2008. godine. Uza spomenuti bal tu je i obnovljeni običaj rackog kolinja koji je također obnovljen naporima andzabeške Hrvatske samouprave. Željeli su potaknuti i pokretanje nastave hrvatskoga jezika, ali to je malo teži zaloga i teško ide, zasada su to samo nade. Svake godine organiziraju na obali Dunava druženje i Ivanjsku noć. U nastupajućoj godini željeli bi utemeljiti tamburašku i plesnu skupinu.

UNDA – Kako nas je informirao undanski načelnik Franjo Guzmić, Undanci će konačno rušenje granic zajedno svečevati sa susjednim seli u Austriji ter Ugarskoj. Na undansko-fileškoj granici 22. decembra, subotu, u 11 uri će nazočne pozdraviti fileški načelnik Johann Balog, načelnik Zsire Árpád Dorogi, načelnik Horpača Jenő Talabér ter Franjo Guzmić, prvak Unde, a potom će se na hataru prerizati ona vrpca ka će simbolično zlamenovati oslobodjenje od hatarov. Proslava se nastavlja u fileškoj športskoj hali s objedom, potom pak s kulturnim programom u kom će nastupiti tamburaši i jačkari iz Unde kot i folklorashi iz Horpača.

SAMBOTEL – Hrvatska manjinska samouprava varoša poziva Vas na tradicionalnu božićnu svetačnost 22. decembra, subotu, u veliku dvoranu zgrade u Kisfaludyevoj ulici 1. Božićni program su pripravila dica iz čuvarnice Mesevár, hrvatski školari iz Osnovne škole „Mihály Váci”, jačkarni zbor Danica iz Bike, Salezijanski zbor iz Sambotela, folklorna grupa Četarci ter domaći zbor Djurdjica.

UMOK – Hrvatska manjinska samouprava i mjesna samouprava Umoka srdačno poziva sve stanovnike na seoski Božić 22. decembra, subotu, od 17 uri u kulturni dom. Nastupaju školska dica, a zvanarednu atmosferu će osigurati domaći tamburaši, pod peljanjem Ivana Sallmera.

Dar svima – mir svima – – radost svima – jasllice svima

U ozbiljnoj glazbi Božić zauzima važno mjesto. Mnogi su skladatelji pisali crkvena djela prateći bogoslužnu godinu. U ovo božićno vrijeme kraljica instrumenata jesu orgulje. Božićna glazba za orgulje – u povijesti glazbe – posebno je naravna, osjećajna, obiteljski topla kao i cijela ova svetkovina. Badnja noć svima ulijeva radost u srce. Kada čujemo lijepe naše pjesme i recitacije, kao da nam zaigra srce: „Božić je blagdan veliki/ Radujmo se slaveći./ Rodio se Isus mali/ koga cijeli narod hvali./ O, Isuse, dobri moj!/ Rodendan je danas tvoj.“

U ovo božićno doba misao nam ide u Betlehem. Ponovno smo tu, jer sve nas pred jasllice tjera neka čudna sila. Netko je tu da se svomu vjerničkom srcu u radosti oduži. Netko jer mu se božićna ljepota sviđa. Netko će, na žalost, stajati negdje u prikrajku, a kroz njegovu će pjesničku dušu strujiti stihovi, bolni do očaja, jer ni za Božić neće u svoju dušu moći vratiti vjeru djetinstva: „Uspomene, uspomene ... I plaču, viču, smiju se i kunu – I grozno šapću: mi smo uspomene!“ Oh, te strašne uspomene, bolne ali tako lijepe, tople kao majčine grudi, teške kao majčin

pogled, prijekorne kao majčina riječ ...” Molim te, dijete, pogledaj nebo i zemlju i ne zaboravi da je to sve načinio Bog.

Oh, te strašne uspomene, koje se svake godine budite za Božić i parate dušu i srce, iscjedujete suze iz očiju koje već odavno zure u daljinu besmisla! Misli se roje jedna za drugom ... Božić! Jedna riječ i jedna ljepota. Čarobna kao bajka, i živa kao život. Božić moj, Božić naš. Božić s ocem i majkom, braćom i sestrama. Bilo je davno. Ah, uspomene, uspomene ... Kako je onda Bog bio tako blizu ... Kako je onda mir vladao u mome

srcu i život bio pun zanosa ... Sve se mijenja i sve nestaje. Samo je božićna noć uvijek ista. Njezino svjetlo nikako se ne utrne. Uvijek nas donosi do štalice da barem na trenutak odmorimo svoju glavu na gredi njezinih jasllica. Tu je sve razum, srce, obitelj, ljudsko društvo, dijete i starac – a iz očiju Marijina Djeteta zrači plamen ljubavi koja spašava. Osjećamo da iz jasllica Božji sin ne sudi naše grijeha i naša lutanja, nego se svojom djetinjom nemoći s nama izjednačava. Rodio se bespomoćan kao i mi. Rodio se za smrt kao i mi. Imao je majku, jezik, kuću, ime, zavičaj, domovinu, narodnost – kao i mi. U jasllicama je bio posve naš, i ostao je naš. Zato smo zaljubljeni u jasllice, zato ih tražimo, a dječje uspomene ne zaboravimo. Božić je sam po sebi Božji hvalospjev čovjekovu životu. Otkada su betlehemske jasllice postale kolijevkom Novorođenoga, otada je život svakoga čovjeka stupio u samo središte Božje pozornosti. Otkada je na obasjanim Betlehemom odjeknula andeoska pjesma na slavu Novorođenomu, otada je svaki ljudski život uzdignut u same božanske obzore. Nad štalicom će zvijezde blistati. Kralja ćemo radosno dočekati. Rodit će se Novorođeni koji će nam pokazati put spasenja i sreće. Gledat ćemo Isusa na slamicima, a oko njega će anđeli pjevati radosnu pjesmu. Sveta i tiha noć. Noć kroz koju stižu zvuci radosti. Nebeski mir. Onog svetog mira za kojim čezne svako ljudsko srce. Mira koji obogaćuje dušu, a srce ispunjava radošću. Mira koji može doći samo odozgo. Mira iz kojeg se izvija radosna pjesma duše sveti i blagotvorni mir. U tome svjetlu je vjera našega naroda. Vjera koja mu je putokaz u mladosti i starosti. Vjera koju svjetlo ove noći hrani i jača. Spasitelj donosi radost. Dolazi svima ususret ovih dana. Starima, malima, bolesnima, nemoćnima, seljanima, radnicima ... Radost koja dopire iz Betlehemske melodije neka bude baština i snaga života. To je radost koju nam donosi Spasitelj i ovoj svetoj i blagoslovljenoj noći. Zato svi udimo u štalicu. Kleknimo pred koljena najmilije žene, jedine među ženama koja, rodivši našega Gospodina, postade majkom svih ljudi. Kaže nam Isus: Rođen sam za vas. Rođen sam usred zimske noći. U siromaštvu koje ne poznaju ni najsiromašniji. U samoći i napuštenosti jedinstvenoj na svijetu. Učim vas da vjerujete mojoj ljubavi. Učim vas da ljubite mene koji vas beskrajno ljubim. Koji sam tako blizu, koji vam se toliko darivam.

J. Gregeš

O duhovnoj obnovi u Andzabegu

U samostanu sestara cistercita „Regina Mundi” u Andzabegu (Érd) od 23. do 25. studenoga 2007. održana je duhovna obnova pod naslovom „Tražite najprije kraljevstvo Božje!” Duhovnu obnovu već drugi put predvodio je pater Mihovil Filipović, redovnik Družbe Marijinih misionara iz Zagreba. Uz njega su bili i Danijela Miklaužić i kantautor Dragutin Hrastović, koji su gitarom i pjesmom pridonijeli duboko produhovljenoj atmosferi.

Pater Mihovil, među ostalima, govorio je o djelu Sv. Ljudevita iz Monforta, koji je tvrdio da najbolji put do Isusa Krista vodi preko njegove majke, Blažene Djevice Marije, pa se zalagao za to da se svaki čovjek u potpunosti preda i posveti Majci Božjoj, koja će ga sigurno dovesti do svoga Sina. Kao i lani, bilo je petnaestak sudionika, koji su dobili izvanrednu mogućnost da se na pravi način pripreme za došašće (advent), da se u samos-

tanskom okruženju, daleko od vreve i briga svakodnevnog života, preispitaju, prodube i učvrste svoju vjeru. Pater Mihovil je našao vremena i za ispovijedanje, pa i za prijateljski razgovor i savjet za svakoga pojedinačno. To je bila dobra prilika da se i naša mala hrvatska zajednica vjernika u Budimpešti još više međusobno upozna i zbliži. Osim toga, časne sestre su bile izvanredno gostoljubive i osjećali smo se kod njih kao da se odavna poznajemo.

Na kraju bih posebno zahvalila Hrvatskoj manjinskoj samoupravi grada Budimpešte, te hrvatskim samoupravama V. i XV. okruga, koje su dale financijsku potporu organizaciji duhovne obnove. Budući da je iskazan interes iz pečuške regije da ih pater Mihovil posjeti i on je to svesrdno prihvatio, nadamo se da će iduće godine još veći broj Hrvata iz Mađarske imati prilike upoznati toga karizmatičnog misionara.

Melinda Adam

Dobro došlo ovo sveto i slavno Isusovo porođenje!

Badnji dan i Božić

Zimski suncostaj vezuje se za 21. prosinca. Tada počinje zima. *Dan Adama i Eve* (24. XII) jest *Badnji dan*, *vigilija Božića*, dan kada kulminira blagdanski krug. Prema *crkvenom učenju* taj se dan ne smatra zapovjednim blagdanom, ali do večernjih sati još traje četverotjedni post. Nakon zimskog suncostaja, prema narodnoj izreci, smatra se *svakog dana za pijetlov korak poraste dan*.

Hrvati u Mađarskoj predbožićnu večer nazivaju raznim nazivima: *Badnjak*, u jednoj i drugoj Podravini te u Pomurju, *Badnje večer* Šokci, Bošnjaci, Bunjevci, Raci, Dalmatini, odnosno skupnim nazivom *Badnje večer* te *Adam i Eva*, Bunjevci. Bošnjaci u Nijemetu blagdan nazivaju i *Mladi Božić*. Adama i Evu i Hrvati smatraju svojim praroditeljima. Za Božić se vezuje rođenje Isusa Krista Nazarećanina.

Pripreme za blagdan – zabrane

Božićno blagdansko razdoblje najvažnije je glede običaja tijekom godine i najbogatije k i u vjerovanjima. Blagdan je poprimio niz poganskih i antičkih običaja, sačuvavši ih do današnjih dana. Utjecaj obreda za predstojeću godinu ima odlučujuću ulogu. Blagdani vezani uz *Božić*, sve do konca srednjeg vijeka, bili su ujedno i početak *Nove godine*, praznik rođendana *Isusa Krista Spasitelja*.

Pripreme za blagdan otpočele su još prije *Božića*. To obuhvaća razdoblje *došašća*, koje je vrijeme odveć bogato pučkim običajima i vjerovanjima.

Hrvati u pomurskom Serdahelu *prepravljanje* (pripreme) počinju već tjedan dana

prije blagdana. Kolju se svinje, tj. obavlja se *koline*. Muškarci *ido v gorice* (u podrum) *po zdravico*, tj. vino. Obično ponesu sa sobom četiri *fonjoša* (demižona) kako bi za *svetke* bilo dosta vina. Žene kod kuće spremaju sobe kako bi sve bilo u najvećem redu i čistoći. Peču kolače, gibanicu, pripremaju rezance. Muškarci ili djeca donesu *betlehema* (božićo drveće) iz šume.

Bunjevci u Čikeriji kazuju: *Naprid smo se pripravljali, bar nedilju dana, onda smo kovali, pekli. Pa imali smo „svašta ko na Božić“.* *Eto, ko je svinje klaao, taj je imao i od toga mesa. Klali smo pileža i pučku (pura), to je bilo uvik. To je bilo najviše za Božić.*

U podravskom Lukovišću isto se klala *mladina* (perad) jer se smatralo srećom *ako se zakrvavi*. U Martincima gazdarice pekly su *debele kolače*, u Lukovišću zvane *kifline*, peklo i kuhalo se svinjsko meso, naime, na božićne blagdane takve radnje nisu se izvodile, tj. sve je trebalo obaviti prije.

U baranjskim selima Šokice i Bošnjakuše za Božić su za svakoga člana obitelji otkale pokoji dio odjeće. Ukućanke su do početka došašća sve prljavo ruho, plahte, ručnike, itd. objelile i oprale u potocima, naime, za vrijeme došašća bilo je zabranjeno prati. Muškarci su nasjekli drva potrebna do Nove godine, a za *Badnjak* pribavili su panj (obično od cera ili od hrasta).

U baranjskoj Vršendi desetak dana poslije Svete Lucije, na *Badnji dan* domaćini su brižljivo pospremili kuću, očistili dvorište i svinjce. Predmete koje su uzajmili ili dali u zajam, na *Badnju večer* trebalo je vratiti. Tog se dana ništa nije tražilo u zajam, a nije se

ništa ni posuđivalo. Mještani nisu se radovali gostima koji su te večeri navratili, svatko je ostao kod kuće s obitelji. Cijelog se dana pripremalo, kuhalo i peklo jer na Božić nije bilo pristojno raditi.

U baranjskoj Ati žene su uoči blagdana pokrećile stan, vodom oprale namještaj, u slamnjače stavile svježu slamu. Protiv vještica su u četiri ugla zaglavlja napunjeno slamom metnule bijeli luk i nož. Djecu su okupale, a i odrasli su oprali kosu.

U Nijemetu nadomak Pečuha pripreme za božićne blagdane počele su veselim svinjokoljama, pečenjem kolača, nabavom rakije i dopremanjem *suda* (bačve) vina. Glavne pripreme obavljale su se na *Mladi Božić*, tj. na *Badnji dan*. Domaćica je pomela sve kutove sobe. Poslije toga prostrla je praznični stolnjak. U Kozaru poslije podne u četiri sata *gazda* uzme nešto svete vode i u zdjelici tri jezgra bijela luka te poškropi podrum, a na dovratku načini bijelim lukom trostruki križ, posveti staje, kolnicu i marvu, a to čini da *bosorke* (vještrice) ne mogu nauditi ničemu u dvoru. Božić je zapravo otpočeo primjenom strogog posta. Ujutro se pila rakija, a cijeloga dana jeo se suhi kruh ili pečeni krumpir. Podravski Šokci jeli su tijesto bez masti, takozvane *tančice*.

U znaku priprema za blagdan u Budžaku (Buzsák) ispod Blatnog jezera (Balatona) prije *Božića* učinjene su sve radnje, stan je pospreman, okrećeni su zidovi, stoci je hrana pripremljena, drva za ogrjev također, itd.

U Židanu u Gradišću na *Badnju večer* kada se zamračilo, kadi se. U crepani lonac stavi se žeravica, na nju tamjan i marijanske svijeće. Kadi se komora, staja i na kraju kuća. Drži se,

Trenutak za pjesmu

Ante Evetović Miroljub

Na Božić

Dobro došo s nebeske visine
Medju braću ljude Božji sine;
Jedva smo te željni dočekali,
Zdrav nam bio naš Isuse mali.

Sišao si na sv'jet ovaj doli,
Da izl'ječiš naše rane, boli;
Da usrećiš svoju braću ljude,
Da mir, sloga medju nama bude.

Da blaženstvo tu na zemlji vlada,
A u srcih vjera, ljubav, nada;
Ta današnje hladno ljudstvo treba
Ovih lijepih darova sa neba.

Dobro došo s nebeske visine
Na sv'jet ovaj slavni Božji sine!
Pa raširi samosvjest, slobodu
I u našem slavenskome rodu.

naime, da je potrebno kaditi *ar va sakom stanu je mnogo duhov. Zli i dobri. Kad kadimo, onda zle duhe prognamo iz stana van, da na Božić samo dobri duhi budu u stanu.*

U Santovu ukućani se svi redom umiju iz kopanjke i obuku čisto ruho. Međutim, pazi se da se voda uvijek izmijeni, jer umije li se tkogod u nečijoj vodi, odnijet će onomu san. Kapija se te večeri ne zatvara kako bi svatko tko želi mogao ući, jer svaki je gost rado primljen. Ako u kući, slučajno, ima štogod tuđe, pozajmljeno, to se brzo vraća vlasniku da mu se sreća ne pomuti.

U Budžaku za vrijeme blagdana bilo je zabranjeno otići u podrum ili na tavan – svi su poslovi zabranjeni. Osobito su pazili na zabrane u svezi s pranjem, šivanjem, tkanjem, pranjem posuđa, prostiranja rublja itd. Držali su da će onome tko naruši tabu, stoka, odnosno članovi obitelji oboljeti ili umrijeti. Takve se zabrane odnose na *spomen-dan Svete Lucije i Svete Bare*. Zabranu metenja u stanu su objašnjavali: *Ne da na taj način iz kuće pometemo i sreću!*

U Semartinu bilo je zabranjeno svađati se na dan Adama i Eve jer tko to učini, imat će čireve.

Naši su Hrvati svi postili!

Ide Božić...

Na Badnju večer pjevala se pjesma u Semartinu, slična kao i u Santovu:

Ide Božić preko Drave:

Prevezite me!

Ako nisu ljudi doma

I žene će me."

Oj, Božiću, ti si pun miline,

Moja će mi majka pražiti kolačiće fine.

Božićni stol

Nekoć je priprema božićnoga stola za obitelj značilo sudjelovanje u obredu. Svi predmeti, sjemenje, stolnjaci i sl. koji su se nalazi na stolu ili ispod njega imali su magičnu snagu, te obično do Nove godine, ili Tri kralja ostalo je sve netaknuto. Takvo se sjemenje rabilo za vrijeme sjetve radi blagoslova, a mrvice sa stola služile su za liječenje i tomu slično.

U podravskim selima na stolu je razastrta slama i sijeno pokriveno trima stolnjacima. Na stolu u jednoj košarici nalazi se svakojako sjemenje (kukuruz, žito, zob, raž, ječam, grah, češnjak), odnosno ono je u Martincima porasipano na gornjem stolnjaku. Kada je domaćica prostrla prvi stolnjak i na njemu sjemenje, simbolično je zvala kokoši: *Kokoši – bela, šarena!*, te kada bi drugim stolnjakom pokrila sjemenje, simbolično bi tjerala kokoši: *Hiš u bašću! Hiš u bašću!*, tj. da kokoši ne idu u dvor, nego u vrt. Sve se to pokrije i trećim stolnjakom, na koji se metne sjemenje te se stavi *žitnjak*, tj. kruh, novčarka s novci-

ma, kako bi u obitelji i iduće godine bilo dosta novaca, te jabuka koja se ponese na *polnočku* i povratkom kući rasiječe se na onoliko dijelova koliko članova ima u obitelji, i pojede se. Za vrijeme blagdana na stolu je cijeli pečeni kruh (*žitnjak*), dakle bijeli kruh od pšenice, naime, obično se jeo *kukuruznjak* (kruh od kukuruza) ili u Lukovišću *namešani* (tri *struganke* (koritašca) *meje* (brašna) od pšenice i jedno koritašce od kukuruzna brašna). Na stolu ima i pečene bundeve da ukućani ne budu svrabljivi, i češnjaka. Pod stol su se stavljali konjski hamovi (*sersam*), uzde (*vuzde*) i poneki ratarski alati, od pluga *oračko gvožđe*. U Lukovišću metnuo se i svežanj slame, sjekira (*tuba*), u Martincima bič, a oni koji su imali volove ili kravlju zapregu, stavili su i jaram. Metnuli su i lemeš i *culo* (manja vreća, odnosno nenapunjena vreća) kukuruza. Za vrijeme sjetve žito se

sijalo iz božićnoga gornjeg stolnjaka. Mrvice su s gornjega stolnjaka stresli na dvorištu, a bili su okrenuti prema vrtu.

U podravskom hrvatskom selu Brežnici, zapadno od Barče, stol se načinio u obliku križa. Naime, za tu prigodu donosilo se razno sjemenje: pšenica, kukuruz te sijeno koje se prostiralo na stol u obliku križa, kako bi iduća godina bila berićetna. Pod stol stavili su tri klipa kukuruza koje su nazivali *Tri kralja*. U Izvaru se od sjemenja kukuruza na stolu načinio križ. U Kozaru kućanica je po stolu razastrla sijeno, a u sredinu stola metnula nešto novaca i to prekrila bijelim stolnjakom.

U Nijemetu domaćin je smjestio pod stol svu konjsku opremu, jaram, lemeš i druga ratarska oruđa, zatim kudjelju, punu košaru raznih sjemenja: pšenicu, kukuruz, ječam, bijela i crvena luka. Domaćica je stavila na stol u gomilici oraha, lješnjaka, jabuka, kru-

Bogatstvo...

Folklorna skupina „Zorica” iz Erčina

šaka, suhих šljiva, grožđa, meda, makovače. Vršenđanke na stol se stavile tri stolnjaka, zatim tanjure i božićni kruh, suhe višnje i suho grožđe. U isključano zeleno žito koje se stavilo na klijanje na Lucu ili Barbaru, metnuta je svijetla. Isključano žito nosilo se u crkvu i postavilo na oltar. Ispod stola su metnute u košarice žitarice i alat.

U Santovu na stol stavi se nešto slame i pokrije čistim bijelim stolnjakom, kojim domaćica najprije tri puta mahne, da perad uvijek ostane u hrpi. Žene jedna za drugom prilaze k stolu i ispod stolnjaka izvlače po jednu slamku, da vide kakva će sljedeće godine biti konoplja. Koja izvuče dulju slamku, u nje će i konoplja biti bolja. Toj slami i stolnjaku pripisuju čudotvornu moć. Slamu su nakon Božića vezali za voćke, da bolje rode, a stolnjak se ostavlja za onoga kim ovlada strah, a često se i sijalo iz njega.

U šokačkim selima u Bačkoj pod stolnjak se stavi jabuka koja se nosi na sve tri božićne

gorila dotle dok nismo pojeli poslednji zalogaj.

Blagdanski stol u Tukulji pokriven je jednim stolnjakom (*čaršap*), a ispod njega bilo je sijeno, a pod stol se stavio lemeš i crtalo. Članovi obitelji ispod stolnjaka izvukli su sijeno te su mjerili, naime, vjerovalo se: *Ko će dulje izvuć, taj će imat dulji život!* Pod stol se stavljala slama i na nju metnuo lemeš. To je u stanu ostalo sve do Tri kralja. Pod stolnjak stavilo se i malo slame, a u zdjelu sjemenje kukuruza, pšenice, orasi, bijeli i crveni luk, jaja, jabuka, čašica meda i svijetla. Pokraj zdjele metnuli su isključanu pšenicu posijanu na Luciju.

Hrvati (Dalmati) u Senandriji (Szentendre) slamu stavljaju pod stolnjak i stol na Badnjak, koju poslije vežu u snopiće i stavljaju na voćke „protiv leda”. Donedavna se bacalo po jedna jabuka u svaki kut sobe, a otac je tuckao svakom djetetu po orah koji je samo izabralo, pa se po jezgri oraha proricalo o djetetovu zdravlju. Majka je djeci davala komadić kupljene *oblatne* s peršinom s malo meda za zdravlje. Komadić te oblatne davao se životinjama poslije božićne „zornice”. U zemljanoj činiji na stolu bile su jabuke, grožđe, orasi, češnjak, luk, nešpule i čaša s medom, te obvezatno žito. Mak je, po vjerovanju, „nosio sreću”, pa se također davao kokošima, da bolje nose.

U Santovu pod drvcetom u tanjuru se zeleni žito, posijano na dan Svete Lucije. Ovdje su i od blata napravljene i vunom oblijepljene ovčice pa magarac i *ćaća* (jahač). Na sredini velikog stola je *badnjača*. Kraj nje obvezatno je moralo biti: sira, rumenih jabuka, češnjaka, hrena i meda. Na jabuku su metnuli sitne novčiće, krajcare, od kojih su za božićnih blagdana nosili u crkvu i davali lemozinu. Stoga stariji svijet i danas još veli: *Krajcara je mali darak, al' velika zadužbina.*

Po stol se obvezatno stavljao: jaram, uzde, oglavina, ular, raonik, bič, praćak i sjekira, da budu blagoslovljene sve vrsti seljačkog posla, a u vrećama je bilo pšenice, ječma i kukuruza. Oдавde su živinu i sve domaće životinje hranili, jer se za vrijeme Božića nije smjelo ići na tavan, čardak ili žitnicu po hranu.

Ukućanka i ukućanin u šokačkim i bošnjačkim selima skupa pripremaju božićni stol. Na stol se stavlja tri stolnjaka, u Mohaču dva, u nekim bošnjačkim mjestima jedan. Najniži stolnjak bio je otkan od jednostavnoga platna, a iz njega se sijalo žito. Sljedeći stolnjak bio je već nešto bogatiji ukrasima. Za vrijeme blagdana s njega se jelo. Treći, ujedno gornji stolnjak, bio je pun ukrasa, koji je za vrijeme blagdana skroz bio na stolu, simbolizirajući blagdan i ručnu vještinu ukućanke. Prije negoli se stolnjak stavi na stol, domaćica ga tresu. U Ati domaćica je stolnjak iznijela iz kuće te se na pragu zaustavila i rekla: *Buve, muve i svaki gad iz kuće marš!* U

mise, a treći se dan posiječe u komade i daje stoci. Pod stol se stavlja zob, kukuruz te se na treći dan pohrani s peradi.

U Čikeriji obično otac unosi slamu pa se čestita *Badnje večte* te *Adam i Eva*. U Gari na stolu je bilo jabuka, oraha, bijelog luka, rakije i žito posijano na *Svetu Lucu* s trima svijetlami. Da bi iduća godina bila plodna i bogata, pod stol se stavljalo žito, ječam, kukuruz, zatim uzde i hamovi od konja. Bunjevke na *Božić* postavljaju ukrašeni „ćilim”, tj. otkani stolnjak na stol. Da bi se istaknulo da se radi o blagdanu, na stol se metnu, jedan na drugi, tri stolnjaka. Takav „ćilim” obično je imao posebnu magičnu moć. Nekada su iz donjega, bijelog stolnjaka sijali žito. Ako je bilo bolesnika u kući, tim bi ga stolnjakom pokrili jer se držalo da on donosi obilje i zdravlje. Pod stolnjak se obično stavlja slama i sijeno.

U Andzabegu, u naselju ispod Budimpešte: *na stol se čaršap (stolnjak) metnio, pod čaršap novaca, zatim bio badnjak (iskličeni vinograd, žitarice, klas, voćnjak, pilići). Pod čaršapom bilo je malo sijena, lažjaše (novci), vrlo stari novci bili, to čisto srebro bilo, posli to nosili na vratu, kad se obuklo u racko, što bogatija bila, više bilo lažjaša, i to su metnuli. Na stolu bio kolač, ujedno bilo bukare, bjelog luka, crnog luka, taj klas se izvuko iz kolača i metnio u bukaru, a kod večere svića*

Nijemetu domaćica potresla je stolnjak i rekla: *Hiše, hiše!*, što je značilo: perad neka ide u vrt, a ne u dvorište. U Salanti na badnji stol stavi se lijep stolnjak na koji se porasiplje razno sjemenje: kukuruz, pšenica, zob, ječam, raž, konopljino sjeme, grah, grašak, orasi itd. To sjemenje ostaje do drugog jutra. Tada se pokupi u neku posudu i iznosi u vrt gdje se porasiplje, kao što se sije sjeme, radi dobrog uroda u nastupajućoj godini.

Ispod četiri ugla stolnjaka stavila se slama, u sredinu novac, da bi u domu tijekom cijele godina bilo novaca. Taj se novac nosio u crkvu za lemozinu. Hrvati u baranjskoj Marazi osim slame i novca na stol stavljali su pšenicu, ječam i raži. A na stolnjak u šalici pšenicu, raži, ječam, zobi, kukuruz, svijetlu, jabuku u koju su kovanice ubodene, dunju, na badnjaču stavili su očenaš, bijeli luk, jabuku, isključanu pšenicu, suho voće (kalotine) i grožđe, da bi sljedeće godine od svačega rodilo u obilju.

U Kašadu prije večere unesena slama ostavi se svezana te se nakon večere *razgrni, onda se djeca igraju. Prvi dan Božića valjali su se po slami. Izvukli su slamu i gledali kakva će bit kudolja i lan.* U Semartinu se također brižno postavljao božićni stol. Na nj se stavilo 20 srebrenih pengova, te nešto slame, a što se pokrilo stolnjakom s crvenim prugama. Stolnjak prostrti na stol trebala je

isključivo najstarija žena, no prije je tri puta, okrenuta prema prozoru, istresla stolnjak. Za to vrijeme, kao kada tjera kokoši, kazivala je: *iš, iš, iš...* To je uradila da ne bi stoka bila jalova. Slama je simbolizirala Isusovo rođenje, jer je on rođen u štali na slami, a novac novogodišnje bogatstvo. Pod stol se stavio osmak, u njemu je bila izmiješana hrana za svu stoku za iduća tri dana: pšenica, kukuruz, ječam, konoplino sjeme, sjemenje od bundeva, laneno sjemenje i zob. Sve je to poškropljeno svetom vodom da bi stoka cijele iduće godine bila zdrava, te ne da netko može na njih baciti čini, tj. ureći ih. U obrok je stavljena jabuka, koja je podijeljena među djecom na prvi dan Božića. Osim hrane za stoku ovdje se našlo sve važnije oruđe: sjekira, čekić, pila, slaka, itd. U sredinu tako pripremljenoga stola stavljen je svijetnjak i pšenica zasijana na Luciju, koja je bila svezana ispletenom vrpcom. Osim toga na stol je stavljeno voće: jabuke, orasi, kruške, dunja, kalotine (šljive i jabuke), med i bijeli luk. U Mohaču pod stol su stavili ova sredstva: u košarici pšenicu, ječam, kukuruz i orahe, a kraj nje bič, čaval od jarma, uzde, raonik, sjekiru, pilu, sijeno i konoplju, a metnuo se i luk sadenac. U otvoreni dimnjak stavili su sjekiru koju su kad je grmjelo, udarili u zemlju.

Hrvati u Baćinu božićni stol su pokrili stolnjakom, a ispod njega stavili slamu te su vukli slamku govoreći: *Taka nam bude konoplja!*, tj. kao što je dugačka slamka. Božićna slama čuvala se, te se nešto od nje stavilo i u kvočino gnijezdo. Pod stolnjake stavili su orahe koje su poslije lomili. Ako je bio *pušljiv*, vjerovalo se da će netko umrijeti u obitelji. *Belog luka telo bit na stolu, na svakome uglu. Onda smo teli namazat vraća naokolo nek ne možeju bosurke* (vještiće ući).

Božićni stol je bio najbitniji predmet božićnih blagdana i u Hrvata u okolici Budžaka. Bio je, zapravo, središte blagdanskim zbivanja i magijskih radnja. I zbog svojih jezičnih posebnosti donosimo izvorno kazivanje na mjesnom govoru „totskih“ Hrvata u Budžaku. *Negda smo se jako raduli, satko se raduo zaš ide Božić. To je veliki dan bio. Tjeli su tri stonjaka verć na tablu, pod stonjak na križ slamu, preko njega žita, preko njega rane, preko njega mreva kukuruza...* U Budžaku na stol su metnuli tri stolnjaka: prvi se prostirao na stol ukriž, drugi u dužini, a treći ponovno ukriž. Na stol, odnosno, na prvi stolnjak stavio se križ nalik na *Andrijin križ* načinjen od dvije slamke, obrazloživši radnju time da bi konoplja dobro porasla. Kraj slamčica stavili su kovanice veće vrijednosti, a na uglove isto kovanice, ali manje vrijednosti. Novac je postavljen tako da je strana na kojoj je bilo pismo bila okrenuta prema gore. Sitni novac stavljao se zato što se vjerovalo da će u Novoj godini imati mnogo novaca. Malom

Isusu pod stol metnuli su sijeno, uz to svakojako sjemenje (pšenicu i raž). Stavili su lemeš da bi na taj način dobili blagoslov na svoj ratarski rad. Na stolu je bilo bijelog luka, meda i jabuke. Domaćica je sjemenje iz čaše u obliku križa posipala na stolnjak, što je triput učinila. Na stolnjake prostro se i četvrti stolnjak s kojega se jelo. Gornji stolnjak se mijenjao, a tri su ostala „između dva Božića“, tj. do jutra na Novu godinu.

U bačkom Dušnoku na stol se stavila slama i u jedan budžak (ugao, kut) *beloga luka, na to meda, jabuke*. Jabuku su razrezali na više komada držeći: *ako pobludiš, onda će ti past na pamet s kem si si razrezo jabuku!*

U Židanu na stol se stavi bijeli stolnjak (*ubrus*) i na sredinu kofrtanj (*vertanj*). Od tog kolača nije slobodno jesti. Ako dijete moli od njega komad, obično glasi odgovor zašto se ne daje: *...zato ar ov vertanj smo Mariji i svetomu Jožefu vergli na stol. Znaš da nje nigdo ni prijel va stan. Ko b' oni vude došli, onda bi je prijeli i dali im jisti*. Držalo se da ako na Božić neki prosjak svrati u dom, onda on dođe u obliku (*kip*) Gospe i svetog Josipa.

U pomurskom Sumartonu božićni stol također ima važnu ulogu. *Na božićni stol su prestrele tri stolnake. Spodnje je bil hitfalneše* (gori, lošiji). *Ud toga su sejale na protuljete žito i se drugo. Nat stolnak su v križ (kaj bo se pokriženo) dele malo slamo, seno i žito, pak pšenico, kuruzo, kuščice, graha, češnaka, zele, meda i peneze kaj ne bude štrčija drugo leto...*

U susjednom Serdahelu predvečer poslije Zdravomarije svugdje je najstariji član obitelji, zvan gazda, donosio slamu koju je svezao u *vužince* (uže) i donio u sobu te ju stavio pod stol. Najstariji sin u obitelji donio je jaram, bič, uzde i stavio pod stol. To sve

donesu zato da Božić donose sreću govedima. Najstarija žena išla je po sjemenje: žito, ječam, kukuruz, raž, zob, orahe. Dotle je mlađa žena prostirala stol. Tri je stolnjaka stavila na stol, pod njih metnula *peneze* (novaca), da bi *hiža* (kuća) bila bogata. Iz sjemenja načinila je *križa Jezoša*.

Božićna slama

Čavoljska bunjevačka kuća u cijelosti postaje kao mjesto u Betlehemu. Najstariji ukućanin donese u kuću slamu, jer se *Spasitelj rodio na slami u štali*. Djeca pak oponašaju svakojake životinje: npr. kokodaču, bleje, ržu. U Čikeriji: *kazali su da s' Isus u slami rodio i onda u svaku sobu, di su dica bili, tamo su nosili slamu*. U Gari smatra se: slama se unosila u sobu da bi se postigao dojam štalice, gdje se Isus porodio. Na bajsdom Dolnjaku kada se na nebu pojavila prva zvijezda, tada se unosila slama, pokraj koje je obitelj kleknula i molila se. Držalo se da su na slami spavali zato što se Isus rodio na slami. Slama se iz stana iznosila na treći dan toga blagdana.

U Erčinu smo zapisali: *Ja sam na desnu ruku rukavicu uzev i sviću i tako je ulazio najstariji* (samo je muškarac mogao unijeti svijeću – autorova opaska) *u kuću i čestitao Badnje večer. Onda se nosila slama, prostrla, to je stalo čak do Tri kralja, na slami se spavalo*. U susjednom Andzabegu: *Svaki na slami spavav. Isus se na slami rodio, na slami se spavalo*. U Tukulji na *Badnji dan* domaćin je unio u kuću slamu koju je prostro po podu te je ona tamo bila sve do *Tri kralja*. Djevojka za udaju pomela je sobu i lopatu sa smećem iznijela na dvorište te stala na nju čekajući da čuje lavež psa. Iz kojeg smjera se lavež čuo, držalo se da će u onom smjeru udati se.

Članovi obitelji u Bačinu i Dušniku spavali su na slami, radi očuvanja zdravlja. Drugog dana na Božić slama se pokupila i njom se napunila slamnjača, a stara se izvrnula iz nje. Ako ima u obitelji starije osobe, ona valja prileći na slamnjaču popunjenu svježom slamom, ne da umre tijekom zime. U bačkih Šokaca domaćin unese slamu u kuću. Slamu istrese na pod sobe te se od nje metne na stol i ispod stola. Od te slame odnese se i u druge dijelove kuće: u kuhinju, podrum, tavan, pa u štalu i nešto se metne pod stoku.

U Vršendi, kada je sve bilo spremno za večeru cijela obitelj se okupila u *lipoj* (velikoj) sobi. Starješina obitelji došao je u sobu sa snopom slame ili sijena te čestitao blagdan: *Faljen Isus! Čestitam vam Božić i nalito* (dogodine) *svi zdravi bili!* Zatim je slamu stavio pod stol.

U šokačkim i bošnjačkim selima Hrvata u Mađarskoj svežanj slame domaćin unosi još prije večere. Prije no što stupi u stan tri puta zakuca na vratima. U podravske Šokaca ovim riječima pozdravlja članove obitelji: *Faljen Isus, čestitam vam Božić i Mlado ljeto* (Nova godina), *svi živi i zdravi bili!* Ukućani uzvraćaju slično. U bošnjačkim selima ukućanin veli: *Dobro veče!*, odnosno *Faljen Isus, čestitam vam Božić i Novu godinu!* Odgovor glasi: *Amen* ili *Vaša duša prid Bogom!* U šokačkim mjestima: *Sretan Božić i Nova godina, svi živi i zdravi bili i drugi bolji Božić dočekali!* Odgovor: *Bože, daj svima zajedno!* U Mohaču domaćin ovako čestita: *Čestitam vam Badnje veče i Isusovo porođenje želim!* Svoje riječi triput ponovi, a međuvremeno uvijek pomakne breme slame.

U Salanti domaćin je u sobu unosi slamu pa ju prostirao po podu. Domaćin je spavao na slami, kao nekoć i pastiri. Za vrijeme blagdana slama ostaje u sobi, oba dana. Nakon blagdana pokupi se i odnese u vrt. Po jednu pregršt vežu na vočke da budu dobro rodne te da ih na taj način zaštite od čini i napasti. Na Badnju večer slama se stavlja ne samo na zemlju sobe nego i na stol koji se nalazi u kutu sobe.

Šokci u Semartinu i Kašadu su na zemlju postavljenu slamu bacali zrna kukuruza uz kazivanje: *Toliko pilića*. U Semartinu kada je unio domaćin slamu u sobu, tada je nazdravio Božić, zapravo tri puta se kazivalo: *Faljem čestom Božiću, Mladom letu, svi živi i zdravi bili!* No kada je zazvonilo seosko zvono, domaćin je u *traljama* unio slamu u sobu. Svi su ukućani poklečali oko slame i glasno se molili. Gazdarica je oponašala kvočkino kvocanje da bi bilo puno pilića.

U Ati je domaćica oko sebe okupila djecu te je bacala na slamu orahe, pritom je svu perad posebno zvala: *pi-pi-pi* (piliće), *ću-ću-ću* (patke), *buri-buri* (guske), *konjo* (kobile), *kravo* (krave), *tele* (telad), *svinje, koze, ovce*. U ostalim bošnjačkim mjestima domaćica je uz bacanje oraha kazivala tekst *ću-ću-ću*. U Nijemetu baca se kukuruz, dokle u Mohaču i drugim šokačkim selima bacaju se orasi i kukuruz, što djeca pokupe. Pošto djeca pokupe orahe i kukuruz, svi članovi obitelji pokleču na slamu i glasno mole. Molitvu započinje uvijek domaćin. U podravskim selima kada domaćin unosi slamu, *nazdravi* (čestita) Božić, a domaćica baca sjemenje po njemu i poziva kokoši: *Pipica mala, šarena, bela, na, na!* Prostrtu slamu je gazdarica

svetom vodom posvetila. Cijela obitelj u hrvatskim selima ispod Balatona, tj. u Budžaku, Taški, Senpalu i Varjaškeru, spavala je na slami.

U Kozaru kada se mrak uhvati, ukućanin unese svijeću i nazdravi svima domarima: *Čestit vam bio Badnjak, Adam i Eva! Mlogo godina živili u zdravlju i miru i u dušnom spasenju. Malo radili, mlogo imali, bolje Boga hvalili nego dosad. Slanina vam bila ko vrata, kobasica ko greda, divojkine sise ko koršovi, imali pilića ko mravi.*

Nakon večere u šokačkim i bošnjačkim obiteljima sa stola, ispod stolnjaka, vuče se slamka, kazujući pri tom: *Da vam na ovako veliko naraste kudilja, žito, ječam!* U Marazi se smatralo da koliko je dugačka slamka, osoba koja ju je izvukla imat će tako dug život.

U podravskoj Potonji domaćin unosi božićnu slamu u kuću uz prigodne pozdrave te ju prosipa po podu, ispod stola i po stolu. Poslije badnje večere svi spavaju na slami. Slama se iznosi iz kuće trećeg dana Božića. Podravci božićnoj slami pripisuju oplođujuću moć, naime, stavlja se u kokošja gnijezda, odnosno gazdarica večera na slami da bi joj kvočke dobro sjedile. Ukućani izvlače po jednu slamku, vjeruje se da će duže živjeti onaj koji izvuče dužu slamku.

Domaćin je unio *breme* slame u kuću u Dušniku, a članovi obitelji svi su bili na okupu te je domaćin ovako nazdravio: *Fajm, Isus! Na dobro nam došlo ovo sveto i slavno Isusovo porođenje! Nek nam bude na spasenje. Svi, svaka dobra imali, zla nikakova. Žene radale, konji zdrebili, krave teljile!*

U odnarođenim podravskim hrvatskim selima istočno od Barče, nakon što domaćica pripremi božićni stol, domaćin ode po svežanj prigotovljene slame te ušavši u kuću, čestita Božić, kazujući iste stihove kao čestitari prvog dana božićnog blagdana. Članovi obitelji kleknu oko slame i Boga mole, te slijedi večera. U podravskim selima zapadno od Barče domaćin čestita Božić, tako i u Brežnici. U Izvaru domaćin prije večere u kuću ulazi sa zapaljenom svijećom, tj. *stari japa* (djed) *slamu donel pak je rekel*: Račiće (pačići), kunjiče, vuliče, kruva, vina, najviše Božega mira. Falen budi Jezuš!

Dotle je domaćica bacala sjemenje prema četiri kuta sobe, da ima puno pilića. Za vrijeme večere mirno je sjedila, da joj i kvočka mirno sjedi na jajima.

U pomurskom Sumartonu: Falen bodi, Jezuš Kristuš! Dej vam Bog puriče, račiće, konjičke, vuličke, krave, teliče, ždrebiče fno go penez, malo dece, pun dvor marhe, puno štalo krave, pun najža žita. Dušno zveličanje največe! Mira Božega! Falen bode Jezuš Kristuš!

Sastavio:
Đuro Franković

Iz vjerskog života u Santovu

Živa hrvatska crkvena zajednica

Kristina Nemet i Cintia Balint pjevaju na hrvatskoj misi

Cintia Balint pali svijeću druge nedjelje došašća

DUHOVNA PRIPRAVA – Prema crkvenomu liturgijskom ciklusu, prvom nedjeljom došašća započinje četvrotjedno razdoblje pripreme za Božić. Tako je od 4. do 6. prosinca u Santovu održana već tradicionalna trodnevna duhovna priprava, svečana misa na hrvatskom jeziku, propovijed i ispovijed na materinskome hrvatskom jeziku, koju je prva dva dana predvodio velečasni *Franjo Ivanković*, župnik iz vojvođanskog Tavankuta. Posljednji dan misu je služio mjesni župnik *Imre Polyák*, a prigodnu propovijed Botond Bátor, nadstojnik pavlinskog samostana Petőfiszállás-Szentkút. Kao i svake godine, duhovna priprava sva tri dana na svečanoj misi okupila je hrvatske vjernike u velikom broju, koji su mogli doživjeti doista pravo duhovno okrepljenje, pripremiti se za predstojeći blagdan Isusova rođenja. Kako je uz ostalo naglasio velečasni Ivanković, radostan što su bile pune klupe vjernika, napose djece, crkva nije samo zgrada, nego su vjernici oni koji čine živu crkvu. U četvrtak, 6. prosinca, na blagdan Svetog Nikole, između hrvatske i mađarske mise priređena je zajednička svečanost dviju zajednica za polaznike vjeronauka. Učenici hrvatske škole Svetog su Nikolu dočekali recitacijama i pjesmama na hrvatskom jeziku, nakon čega su dobili skromne darove.

DOŠAŠĆE – Kao i lani, početak nedjeljne hrvatske mise i paljenje svijeće na adventskom vijencu uljepšava se prigodnom pjesmom koju izvode *Kristina Nemet* (8. r.) i *Cintia Balint* (7. r.), učenice hrvatske škole, a podučava ih vjeroučiteljica *Marica Jelić-Mandić*.

Kako je na nedjeljnoj misi župnik navi-

jestio, u vrijeme došašća preko tjedna zornice počinju ujutro u 6 sati, a budući da je ovaj tjedan „šokački“ (kao što je poznato u Santovu se tijekom crkvene godine naizmjenice redaju hrvatski i mađarski tjedni, a prema tome se onda održavaju mise na hrvatskom, odnosno mađarskom jeziku, op. a.) mise će se služiti na hrvatskom jeziku.

KRIZMA – Prema župnoj obavijesti, iduće godine u Santovu će se prirediti krizmanje, 15. lipnja 2008. u 10 sati, a sakrament potvrde podijelit će dr. Balázs Bábel, kalačko-kečkemetški nadbiskup.

S. B.

Polaznici vjeronauka, učenici hrvatske škole, sva tri dana u velikom broju sudjelovali su na duhovnoj pripravi

Izradila: Dijana Kovачić
iz Fičehaza

Vrijeme i njegovo mjerenje

Sekunda, minuta, sat, dani, tjedni, mjeseci – vrijeme **n e p r e s t a n o** protječe i uskoro stižemo i do kraja godine, što s velikim slavljem i **v e s e l j e m** proslavimo. Vrijeme ne **m o ž e m o** zaustaviti, ali ga

možemo mjeriti. U tome nam pomažu satovi. Oni su raznovrsni: veliki (na trgovima, zvonnicama), kućni (zidni ili stolni), ručni i džepni. Vrijeme pokazuju kazaljka koje se kreću po brojčaniku. Svi satovi imaju satni mehanizam koji jednoliko prati protjecanje vremena.

Prvi satovi

Ljudi su vrijeme isprva mjerili danima i noćima, što su lako mogli vidjeti i brojiti. Mjerali su ga mjesecima, promatrajući Mjesečeve mijene, i godinama – motreći promjene godišnjih doba. Poslije su izradili prve naprave za mjerenje vremena, kao što su vodeni, pješčani i sunčani sat. Mehanički satovi pojavili su se nakon izuma satnog mehanizma s njihalom. U njima su se nalazile opruge ili utezi koji su okretali zupčanike. Takvi su satovi imali brojčanik i kazaljke.

Sunčani sat izumljen je u Egiptu prije više od 5000 godina i jedna je od prvih naprava za mjerenje vremena. Sastoji se od štapa učvršćenog na ploču s oznakama vremena. Štap baca sjenu na ploču pokazujući doba dana. **Pješčani sat** pravilnim curenjem pijeska iz jedne posude u drugu mjeri se vrijeme.

Sat s njihalom

Osamdesetih godina 16. stoljeću talijanski znanstvenik Galileo Galilei predložio je da se njihalo satova primijeni kao regulator kod satnih mehanizama. Do izrade prvih satova s njihalom proteklo je još 70 godina.

Mehanički sat radi po istom načelu kao i sat s njihalom, ali je u njemu njihalo zamijenjeno oprugom. Prvi takav sat pojavio se u Njemačkoj početkom 16. st.

Digitalni sat pokazuje vrijeme samo brojkama. Energiju dobiva od baterija, a maleni kvarcni kristal određuje brzinu sata. Digitalni satovi vrlo su precizni.

Božićni program okupio bačke Hrvate

Iako je u Baji i prije bilo prigodnih okupljanja za Božić i oko njega, proslavljale su se Materice i Oci, blagdan bunjevačkih majka i očeva, prvi put organizirana je velika kulturno-zabavna i vjerska priredba za cijelu hrvatsku zajednicu u Bačkoj. U suorganizaciji Saveza Hrvata u Mađarskoj, bačkog ogranka SHM-a i Županijske hrvatske samouprave, u subotu, 8. prosinca, u Baji je održan Božićni program koji je okupio bačke Hrvate na izložbi bačkih slikara, na hrvatskoj misi i cjelovečernjem koncertu.

Crkva je bila ispunjena hrvatskim vjernicima

Slijeva bački umjetnici Stipan Kubatov, dr. Ivan Išpanović, Kristijan Orlovac, Katica Strikinač Rendeš, predsjednik SHM-a Joso Ostrogonac i dr. Zoltán Gál koji je otvorio izložbu

Stipan Šibalin (predsjednik HMS-a Kečkemet), Lajos Búcsú (dogradonačelnik Baje), Vesna Njikoš Pečkaj (konzul gerant Generalnoga konzulata RH u Pečuhu) i Angela Šokac-Marković (predsjednica Bačkog ogranka SHM)

Program je u ranim popodnevima satima započeo otvorenjem izložbe bačkih hrvatskih umjetnika, slikara i kipara, koja je postavljena u županijskome Narodnosnom domu. Okupljene goste i umjetnike pozdravio je predsjednik Saveza Hrvata Joso Ostrogonac, među njima posebno Vesnu Njikoš Pečkaj, konzul geranticu Generalnoga konzulata Republike Hrvatske u Pečuhu, Mišu Heppa, predsjednika Hrvatske državne samouprave, i dogradonačelnika grada Baje Lajosa Búcsúa. Izložbu je otvorio dr. Zoltán Gál, dobri poznavatelj bačkih umjetnika i hrvatske kulture, koji je biranim riječima predstavio njihovo stvaralaštvo i izložene radove:

«Ljubav prema čovjeku i prirodi zrači sa svih izloženih radova. Topla srdačnost, mudrost, humanistički svjetonazor i puno darovitosti. To je ono što karakterizira stvaralaštvo Stipana Kubatova (Baja), Katice Strikinač-Rendeš (Baja), Nandora Franka (Dušnok), Kristijana Orlovca (Kečkemet) i dr. Ivana Išpanovića (Kiskőrös).»

Ne pamtimo da je župna crkva Svetog Antuna Padovanskog na hrvatskoj misi bila prepuna kao ove subote, na blagdan bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije. «Čuvajte, molite se, i držite se Marije. Ona je i naša majka, čuva nas, i pruža nam utjehu. Danas slavimo radost, a radost je da smo se okupili danas u tako lijepom broju», kazao je fra Ivan Holetić iz Subotice, koji je predvodio svečano misno slavlje, kojemu su sudjelovali i crkveni pjevački zborovi iz Santova i Dušnoka, a okupili su se vjernici iz svih krajeva županije, od Santova i Kačmara do Aljmaša i Kalače.

Nakon mise, slavlje bačkih Hrvata nastavilo se u Gradskom kazalištu gdje je upriličen Božićni koncert. Okupljene su pozdravili veleposlanik Republike Hrvatske u Budim-

pešti Ivan Bandić, glavni pokrovitelj priredbe, a uime domaćina Angela Šokac-Marković.

Kako reče predsjednica Bačkog ogranka SHM-a, prvi Božićni koncert i program vezan za ovaj veliki kršćanski blagdan priređen je prvi put, ali sa željom organizatora da on ubuduće postane tradicijom.

«Na pragu nam je Božić, dan ljubavi i svjetla, dan mira, radosti i nove nade. Malo je dana kad čovjek osjeti toliku sreću, toplinu i potrebu za bližnjima kao u smiraj Badnje večeri. Neka vas ti lijepi osjećaji prate cijeloga života. Neka vam miris božićne grane unese radost, neka vam božićno svjetlo obasja poklon koji je ispletan od zdravlja, sreće, ljubavi i mira. Neka vam Bog podari sve ono što nemate, a želite, a sačuva ono što imate i volite. Svima vama želim blagoslovljene blagdane i sretnu novu godinu, a uz najljepše želje primite naš dar, naše mile goste: Tamburaški sastav «Ravnica» iz Osijek-a te omiljenog nam pjevača Zvonka Bogdana i njegov orkestar.

Usljedio je dvoipolsatni koncert zvijezda ove večeri, koji su nam izveli najpoznatije svoje pjesme, bunjevačke i šokačke uspješnice (hitove).

TS «Ravnica» uz pjevača Željka Vitovskog otvorio je koncert s božićnom pjesmom «Radujte se, narodi», a zatim u sat vremena dočarao pravo šokačko slavlje, izbor iz vlastitog repertoara i slavonskih šokačkih pjesama. Vesela je bila Šokadija, vesela je bila i publika, koja je osječke tamburaše nagradila velikim pljeskom.

Tko zna koji put nastupam u Baji, prisjetio se najpoznatiji bunjevački pjevač Zvonko Bogdan nekadašnjih nastupa s orkestrom

Janike Balaža, koji je nakon desetak i više godina izbivanja ponovno nastupio na sjeveru Bačke prije dvije godine na Velikom bajsom prelu. Taj njegov nastup još ćemo dugo pamtiti i spominjati kao jedan od njegovih najboljih nastupa u Mađarskoj. Ovaj put u pratnji svoga orkestra proveo nas je «pjesmom, pismom i pesmom» kroz prostor i stoljeće i pol od Bačke, Banata i Srijema do Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Poznate starogradske melodije, njegove stare, one vječno zelene, ali i nove pjesme ispunile su dvoranu, dirnule dušu, čime je razveselio okupljene bunjevačke, racke i šokačke Hrvate. Nije mogla izostati nijedna od njegovih najboljih i najomiljenijih pjesama «Bunjevačko prelo», pjesma o bunjevačkim salašima i prelu. Njegov je koncert tekao lagano, kao što «život teče u laganom ritmu», onako odmjereno, pravo bunjevački.

Zakoračivši u vrijeme došašća, božićnim koncertom i programom u Baji hrvatska zajednica u Bačkoj na najljepši način pridonijela je iščekivanju najradosnijeg događaja, Božića, Isusova rođenja.

S. B.

TS «Ravnica», vesela je Šokadija

Katolj

Sveta Kata – snijeg za vrata

Sveta Kata frkne van, do Božića misec dan – kaže se u mome rodnom kraju na blagdan Svete Kate, 25. studenoga. Blagdan te sveticice u narodu je toliko poznat da su se uz njezin lik i ime isprepleli mnoga događanja i uzrečice. Premda se slave Sveta Katarina Sienska i Đenovska, najpoznatija je Sveta Katarina Aleksandrijska. Ona je zaštitnica studenata filozofije, a mnoge crkve upravo u Hrvatskoj nose njezino ime.

Ime Katarina gotovo je posve hrvatsko. Značenje mu dolazi od latinskog Catharina, od grčkog Aikaterine – koja je čista. Katarina je jedno od najomiljenijih imena i ubraja se među deset najčešćih ženskih imena u Hrvatskoj, gdje danas živi preko dvadeset tisuća osoba s tim imenom. Slična imena i nadimci: Katarinica, Ina, Inenka, Inka, Kaja, Kajica, Kajka, Kata, Kate, Katana, Katica, Katija, Tija, Katijana, Tijana, Tika, Katina, Tina, Tinica, Tinka, Katka, Katuša, Kina, Kita, Kitica, Nina, Ninica, Ninka, Rina, Rinka.

Sveta Kata zaštitnica Katoljaca

Prekrasna katoljska crkva posvećena Svetoj Kati, čije zidove krasi napis na hrvatskome jeziku, 24. studenoga u prijednevnom satima bila je puna. Svetu misu na hrvatskom jeziku služio je svećenik Ilija Čuzdi iz Olasa. Ovogodišnja dvodnevna događanja u Katolju vezana uz blagdan seoske zaštitnice započela su spomenutom svetom misom i danom koji je organizirala tamošnja Hrvatska samouprava. Sve su rjeđe svete mise na hrvatskom jeziku, one su prava rijetkost u ovom selcu u kojem u lijepom broju još uvijek žive šokački Hrvati. Na misno slavlje ovoga puta uza svećenika Čuzdija pozvan je i Ženski pjevački zbor iz Pečuha, koji je uljepšao svojim pjevanjem svetu misu i obradovao katoljske vjernike, željne molitve i crkvene pjesme na materinskom jeziku. Misno slavlje svojom nazočnosti počastila je i načelnica sela Anka Divjak sa svojim suprugom Tomom, također obadvoje katoljski Šokci, te članovi mjesne hrvatske samouprave. Nakon svete mise Katoljci su ugostili svoje goste iz

Pečuha zahvalivši im cvijećem i bocom vina na trudu i pomoći u održavanju ovoga prekrasnog misnog slavlja. Istoga dana navečer u katoljskom domu kulture bio je Hrvatski bal, gdje je svirao „Badel” Vjekoslava Filakovića. Kako saznajemo, okupio se velik broj Hrvata, ne samo iz Katolja nego i iz šire okolice. Bal je trajao do ranih jutarnjih sati. Bio je to završetak prvoga dana događanja vezanih uz blagdan Svete Kate u Katolju.

Sutradan u mjesnoj crkvi svetu misu na mađarskom jeziku u čast seoske zaštitnice služio je i svećenik Tamás Roland iz Kameda, kojemu pripada i Katolj. Okupilo se mnoštvo vjernika, a potom su Katoljci na svome tradicionalnom kermezu otvorili kapije i vrata svojim gostima, rodbini i prijateljima dočekavši ih s bogatim stolom ljubavnih domaćina, dok su djeca na seoskim ulicama mogla kupiti raznorazne igračke i sitnice koje nude razapeti šatori na kermezu u našim selima.

Povijest i legenda

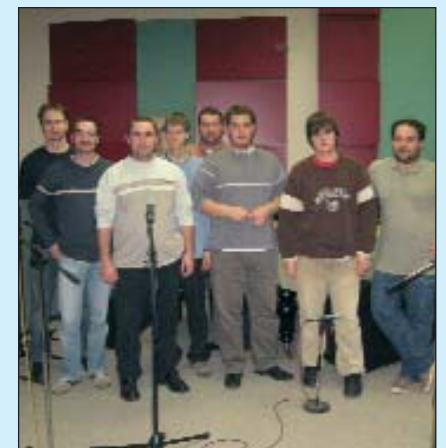
Mučeništvo je Katarina podnijela u Aleksandriji, u vrijeme vladavine cara Dioklecijana, dok je po svim rimskim provincijama bjesnilo okrutno progonstvo. Maksimin Daia, koji je došao na vlast u rimskim afričkim provincijama, zaljubio se u Katarinu tako jako da je odlučio rastaviti se od svoje žene te uzeti Katarinu. Mlada ga je kršćanka najodlučnije odbila. On ju je tada suočio s filozofima s namjerom da je oni uvjere kako Krist, jer je umro na križu, ne može biti Bog. No Katarina, služeći se dobrim poznavanjem filozofije i teologije, pridobila je na svoju stranu mudrace koji su se, rasvijetljeni milošću, obratili na kršćanstvo. Maksimin ih je tada stavio na muke i pogubio. Ne mogavši slomiti Katarinu, razbjesnio se i dao načiniti strašno mučilo, kotač s bodežima, koji će je sasjeci. No to se mučilo raspalo. Tada je Katarina odvedena izvan grada te joj je odrubljena glava. Prema toj legendi anđeli su tijelo Sv. Katarine prenijeli na Sinaj i ondje ga sahranili. Na tome mjestu podignut je kasnije

slavni samostan Sv. Katarine koji postoji još i danas. Svetu Katarinu posebno slave studenti filozofije. Mnoge nam umjetničke slike prikazuju Sv. Katarinu kako joj Krist pruža zaručnički prsten. Te zaruke nisu legenda, nego stvarnost. Stvarnost po sakramentu svetoga krštenja i mučeničkoj smrti, po čemu je sveta djevica i mučenica, doista, postala Kristova zaručnica, sva njegova u predanju i ljubavi. To nam jasno govori kako vjernost i ljubav prema Kristu pobjeđuje sve ljudske slabosti i upozorava nas na svetinju braka i zemaljskog zajedništva u vjernosti prema odabranom zaručniku ili zaručnici.

Guganka

Članovi orkestra „Šokadija” na snimanju CD-a u budimpeštanskom Domu tradicija. Radi se zapravo o otkrivenim glazbenim talentima koji su sudjelovali na natjecanju lani u Mohaču na poklade, gdje su uz Orkestar Vizin i Zorana Barića osvojili pravo na poklon-snimanje CD-a. Kako nas je obavijestio voditelj orkestra Zoltan Horvat, radi se o ponovnom snimanju zbirke pjesama iz 1950-ih godina starog orkestra „Šokadija” pod vodstvom Joke Sajčana, koja se nalazi u vlasništvu Mađarske akademije znanosti. Na novom nosaču zvuka bit će 20-ak minuta glazbenog materijala iz Mohača i okolice od tog orkestra, koji si je, prije dvije godine kada je utemeljen, zacrtao njegovanje i širenje hrvatske tamburaške glazbe svoje sredine.

Premijera

Sprovod u Theresienburgu

Scena Habunek Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, u suradnji s Hrvatskim kazalištem u Pečuhu, poziva na premijeru drame Miroslava Krležu Sprovod u Theresienburgu u dramatisaciji Sanje Ivić. U predstavi igraju: Božidar Orešković, Marinko Leš, Dušan Bučan, Vlasta Ramljak/Barbara Vicković, Slaven Vidaković i Stipan Đurić. Scenografkinja je Marta Crnobrnja, kostimografkinja Zsuzsa Tresz, glazbu je odabrao Tomislav Pavković, asistentica redatelja je Frana Marija Vranković, asistentica dramaturginje Diana Meheik, inspicijentica i šaptačica Suzana Bogdan-Pavek. Sprovod u Theresienburgu režirao je Tomislav Pavković, a premijera će biti održana u Hrvatskom kazalištu u petak, 21. prosinca 2007. godine, s početkom u 19 sati (repriza predstave je u subotu, 22. prosinca, s početkom u 19 sati).

BUDIMPEŠTA – U HOŠIG-u je 10. prosinca u nazočnosti glavnog tajnika Matice hrvatske Zorislava Jukića i predsjednice Matice hrvatske Pečuh Milice Klaić-Taradije održana je osnivačka sjednica ogranka Matice hrvatske u Budimpešti. Za predsjednicu je izabrana Marija Petrič, a u vodstvu su još Mirijana Karagić i Mijo Karagić. U mjesecu siječnju će nakon sudske registracije Ogranka biti održano primanje novih članova.

HARKANJ – U organizaciji Hrvatske samouprave Harkanja 27. prosinca u harkanjskoj rimokatoličkoj crkvi svetu misu na hrvatskom jeziku s početkom u 17 sati služit će dekan župnik Ladislav Ronta. Nakon svete mise harkanjski Hrvati će blagosloviti mlado vino.

Hrvatski kalendar 2008

Kalendar za 2008. godinu objavljen je uz potporu Javne zaklade za nacionalne i etničke manjine u Mađarskoj i Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj, u izdanju neprofitnog poduzeća za informativnu i izdavačku djelatnost Croatica Kht., u nakladi od tri tisuće primjeraka. Uredila ga je Branka Pavić-Blažetin s pomoću uređivačkog odbora u sastavu Timea Horvat, Bernadeta Blažetin i Stipan Balatinac.

I ovim putem zahvaljujemo uime urednika i nakladnika svim pojedincima, udrugama, a u prvom redu onim manjinskim samoupravama u Republici Mađarskoj koje su pomogle da ovo, danas neosporno najtiražnije hrvatsko štivo stigne u naše hrvatske domove pred Božić te da ga, dragi čitatelju, dobiješ. Nastojali smo te, dragi čitatelju, obradovati, štivom o tebi, o nama, o Hrvatima u Mađarskoj, pišući o vrijednostima i ljepotama života, o prošlosti i sadašnjosti, o čovječnosti, čovjeku... Mirno i temeljito prolitaj sa svojom hrvatskom obitelji dio onoga što je obilježilo naše živote, život hrvatske zajednice u Mađarskoj u godini koja je iza nas. Hrvatski kalendar u svaki hrvatski dom krilatica je kojom su se i prije mene koristili, a koristit će se njome još dugo svi oni koji uređuju kalendare i naša hrvatska izdanja u Mađarskoj. Pisana riječ, hrvatski jezik, pismo je ono što će nas očuvati na ovim

prostorima. Jedan od naših trgovaca upravo su pisani otisci, a time i kalendari kao neprekidna štiva među hrvatskim življem u Mađarskoj, koji imaju stoljetnu tradiciju izlaženja. Kao što se mijenja život, tako se polako, ako i ne tako brzo, mijenjaju i kalendari sa svojim sadržajima. Pokušavamo se napisom i slikom prošetati našim regijama, krajevima, našom poviješću, učvrstiti kolektivno pamćenje, naći se na događanjima koji su obilježili naš život u godini koja je iza nas ili u godini u koju polako, ali sigurno kročimo.

U ovogodišnjem kalendaru, osim kalendarskog dijela, donosimo niz zanimljivih napisa, a veliki dio posvetili smo i 2007. godini u slikama. Na više od osamdeset stranica crno-bijelim fotografijama vodimo vas, poštovani čitatelji, u naše krajeve, među naše ljude. U uvodniku, uza slovo glavne urednice, čitateljima se obraća i predsjednik HDS-a Mišo Hepp. Vodimo vas na Dan Hrvata u Budimpešti koji je već osmu godinu zaredom

održan u organizaciji Saveza Hrvata i HDS-a. Donosimo mali samoupravni vodič s imenima zastupnika državne i hrvatskih županijskih manjinskih samouprava. Nismo zaboravili ni na hrvatski stih naših pjesnika i pučkih pjevača. Pišemo o povijesnim i kulturnim vezama, o obljetnicama i ljudima koji su obilježili svojim radom našu prošlost i sadašnjost, o vezama dviju prijateljskih i susjednih zemalja, Hrvatske i Mađarske, o ljudima i krajevima, zaboravljenim hrvatskim sredinama, našim sunarodnjacima. Donosimo priloge za djecu i odrasle s radovima naših učenika. Vjerski prilog o hodočašću u sklopu 850. obljetnice celjanske katedrale, o Snježnoj Gospi i još niz zanimljivih napisa.

Vrijeme je darivanja, prosinac, kada i Hrvatski kalendar, kao simboličan dar, ulazi u naš hrvatski dom. Ako pozorno pročitate Hrvatski kalendar, naći ćemo i sebe u njemu.

S ovim riječima čitateljima želim sretan Božić, blagoslovljenu i sretnu, „plodovima” bogatu 2008. godinu.

bpb

